

Havde nordboerne tæmmede rener?

Af Jens Rosing

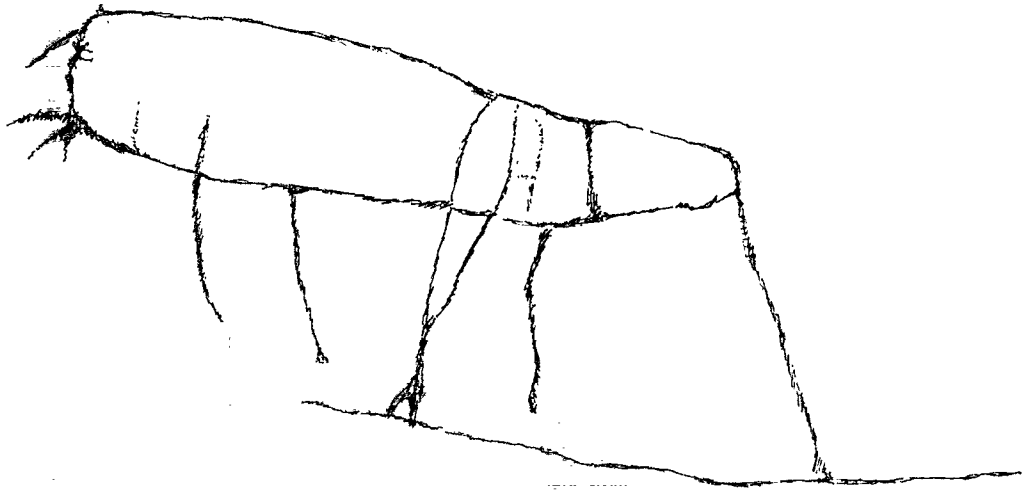
Under udgravning i 1976 af gården ved »Nipaatsok« fandt jeg en antydning af, at rener havde færdedes hjemmевante på gården, f.eks. havde en ren haft rumpen inde i husgangen og lagt sin besked i et hjørne i samme plan, som folk gik ud og ind af huset. Efter min mening er der kun én forklaring på dette: beboerne i indlandsgården har indfanget vildrener (kalve) og tæmmet dem. Nordboerne havde sandsynligvis en omfattende viden om rendrift.

I tidsskriftet Grønland nr. 7 – november 2001, har arkæologen Joel Berglund en artikel: Omkring dagliglivet på »Gården under sandet«. På side 275 ses en 17 cm lang »spade«, gjort af hvalknogle. Ved synet af denne fór mange minder gennem mit hoved.

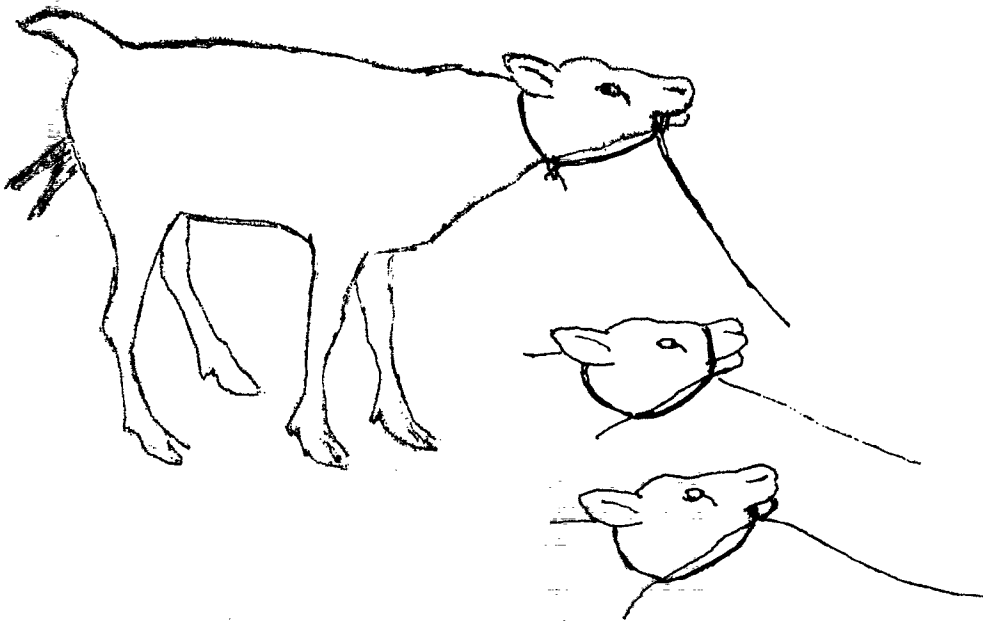
Jeg traf 1950-51 i Rørås i Nordnorge en gammel same med en lang skistav af den gamle slags, i hvis øverste ende der sad en lille spade af rentak. »Spaden« fra Gården under Sandet er uden tvivl en del af en sådan skistav. – Der er udgravet og undersøgt nordbolevn i Grønland i over 100 år, og det er aldrig påvist, at nordboerne havde ski. Mon ikke spadestaven kan ses som et indirekte budskab om, at nordboerne har brugt ski? Andet ville være ulogisk.

De ældste fundne ski i Skandinavien knytter sig til samekulturen og er ca. 3.500 år gamle. Skiene varierer i længde fra 120 til 170 cm og er typisk tilspidsede i begge ender og 10 til 20 cm brede. Den viste skistav er 170 til 180 cm lang.

Tæmmet ren, indridset i 2,1 cm bred træpind, fundet i Gården under Sandet. Dens stilling og tøjring viser, at den har været urolig – intet under, thi den står og kælver. For at den ikke skulle stikke af til fjelds har man givet den en grime på. Med en lang rem slås en løkke om halsen på dyret, tøjret føres til mulen og der slås et enkelt eller et dobbelt halvstik. Et særlig genstridigt dyr kan gøres føjeligt ved et enkelt eller dobbelt halvstik om underkæben (i munden), hvilket er så ubehageligt, at dyret foretrækker at stå stille.

Spadestavens brug var tæt knyttet til tamrendrift. Når en arbejdsren (træk- eller bærerren) skulle tøjres for natten til en elle- eller pilebusk, brugte renvogte-

ren spaden til at skrabe snelaget bort for at forvise sig om, at dyret under sneen ville have god tilgang til rigeligt foder for natten. – Spaden fra Gården under

Sandet er forsynet med indridsninger, i artiklen omtalt som ejermærke. Disse indridsninger fører tanken hen på de magiske tegn, som findes på samernes runeboom (spåttrommen).

Videre vises på side 278 i Joel Berglunds artikel et til jorden tøjret »ubestemmeligt« dyr, som satte mig i voldsom affekt: »dér har vi en tæmmede vildren!« Mange iagttagelser og formodninger løber sammen i denne illustration af en tæmmede ren – ridset ned på en kun 2,1 cm bred træpind. Det er et tøjret rensdyr, og dets stilling og tøjring viser, at det har været uroligt – intet under, thi den står og kælver. Det er efter min mening et betydningsfuldt fund, som sammen med spaden kan ses som indikationer på et nyt aspekt i nordboernes liv: samiske kulturtræk i en indlandsgård, ikke langt fra indlandsisens rand bag Ameralikfjorden, reddet i yderste øjeblik, før elven tog resten af Gården under Sandet. – Et nyt billede er tonet frem for mit indre øje: en fjeldvandrer med kløvrenene efter sig.

Det vides, at samerne allerede i slutningen af det 9. århundrede havde store flokke af tamrener, og at de brugte lokkerener i forbindelse med vildrenjagt. Visse steder i Nordskandinavien var det gennem århundreder skik, at hver familie havde nogle få rener, hovedsageligt til brug som bære- og transportdyr og som lokkerener i forbindelse med jagt. Men hvilke forbindelser har der været mellem samerne og nordboerne?

Det har undret mig, at finner (hvilket er den gamle betegnelse for samer) ikke er nævnt med et ord i Grønlandssagaen. Finnerne er gennem tiderne rost som

fremragende fangstmænd til søs og som havfiskere for deres sødygtige, klinkbyggede både. En strofe fra et gammelt digt fra Hålogaland lyder (citeret efter hukommelsen):

*Håløys under sejlet svæve
På sit senebundne skib*

De ovenfor omtalte egenskaber var der nok brug for i et samfund som nordboernes. – Det vil føre for vidt her at forsøge at udrede, hvilke slægter i Island der har samisk blod i årenerne. Men af Landnamabok'en, der optegner hvorfra indvandrerne til Island kom, fremgår at samer var med fra starten ca. 870-930, tillige med kelter fra Irland og folk fra mange nordatlantiske øer og norske fjorde. Jeg kan eksempelvis kort citere (fra norsk oversættelse af Landnamabok'en): »Det er ikke usannsynlig at noen av landnåmsmennene fra Hålogaland og Namdalen kan ha hatt sameblod i årene. Landnåmsmannen Rosskjell var gift med sønneatteren til Motul, samenes konge«. Og »En annen familie av blandet blod kan også nevnes: Kveld-Ulv var søn av Hallbera fra Ramsta, og hendes mor var trolig same«. Og her må vi huske på, at de der drog til Grønland var 1. eller 2. generations-indvandrere i Island.

Tæmmede rener optræder i flere grønlandske sagn, eksempelvis kan jeg henviser til Jens Kreutzmann: Fortællinger og akvareller, udgivet af Kirsten Thisted 1997, side 102: »Broderen som genandt sin søster i Akilineq«.

Et andet sagn om en tæmmede renkalv findes i »Eskimoiske eventyr og sagn«,

oversat af H.J. Rink 1866, side 142, nr. 40, med illustration af Aron fra Kangeq:

Om Fætternes Børn.

To Fættre boede paa en Vinterplads sammen, begges Koner vare ufrugtbare. Om Foraaret, da de skiltes ad, sagde de: »nu ville vi see, hvilken af vore Koner der først faaer et Barn.« Den ene drog sydpaa, og om Efteraaret byggede han sig Vinterbolig. Paa denne Plads levede han i Velstand, og her fødte Konen ham en Søn. Da Drengen voxede til, vendte han tilbage og opsøgte atter sin Slægtning. Denne var endnu bestandig barnløs, og derfor da han om Foraaret var paa Rensjagt, fangede han en levende Kalv, tog den med sig og opdrog den, lærende den alleslags. Tilsidst kom den sig, kunde forstaae Folks Tale, og voxede til. Paa den Tid var det, at Fætteren kom sydfra, og saae Rensdyrkalven udenfor Teltet. De bleve nu her sammen, Drengen og Kalven legede sammen og sloges for Løier, men til sidst kunde Drengen ikke faae Bugt med den, begyndte derover at græde, og saa tog hans Fader sin bu og skjød Kalven ihjel, skjøndt han holdt meget af sin Slægtning. Herover blev den Barnløse meget forbittret og sagde til Fætteren, at han

skulde komme ud, han ville skydes med ham for Dyrets Skyld. Derpaa gik de ud med deres Buer og begyndte at skyde, og under Kampen dræbte den Barnløse sin Fætter, men da denne var falden brast han i Graad. Sønnen drog bort til en fjern Egn, for ikke mere at see sin Farbroder. Senere voxede han til og fik Kræfter, og vendte nu tilbage, men da kom han for seent, thi Farbroderen var allerede død. Senere hen hørte han tale om en vældig Kæmpe, som røvede andre Mænds Hustruer. Til ham drog han hen, prøvede Armkræfter med ham og dræbte ham, hvorpaa de røvede Qvinder bleve tilbagegivne deres Mænd.

Et tredje eksempel på tæmmede vildrenkalve findes i Meddelelser om Grønland nr. 120, side 265, hvor Niels Egede omkring 1738 fortæller:

Den faarige gang ieg var her i Landet fangede Jeg 2'de Kalver, og de same bleve saa tame at de ikke ville forlade Menniskene, vare under tiden borte over i 4're Uger, og kom dog igien til Huuse, hvor ieg gav dem én Smugle Brød, jeg tængte her af at ville have Et Øngel af dem med Tiden, som og ganske vist hafde bleved, men da ieg Efter Ordre motte hiem til Fæderne Landet, kunde ieg ikke tage dem med mig, men overlade dem i Landet til deris Nøtte, men de lode dem dræbe, og der ved forliste den Herlighed.

Nu har ieg ved min siste Ankomst Her til Landet, stræved ved alle Grønl; om de ikke kunde skaffe mig 2'de Kalve levendis, men al den Umage som de have gjort sig, er det umuelig for dem at skaffe nogen, thi de ere snart udtømed, men Rættre sagt bort skremte over Iisfældene hen til den østre Kant af Landet over fieldene, hvor ingen kan kome til dem.